

הלכות (שופר) סוכה (ולולב) פרק ז

פרק ז

מצוות הלולב ומינוי

זהות ארבעת המינים

א.

"כפות תמרים" (ויקרא כ"גמ') האמורות בתורה - הן חריות של דקל כשיצמחו קודם שיתפרדו העלין לכאן ולכאן, אלא כשיהיה כמו שרביט, והוא הנקרא **"לולב"**:

ב.

"פרי עץ הדר" (ויקרא כ"גמ') האמור בתורה הוא אתרוג.
"וענף עץ עבות" (ויקרא כ"גמ') האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על כן בגבעול אחד.
אבל אם היו שני העלין בשוה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבות, אבל נקרא הדס שוטה:

ג.

"ערבי נחל" (ויקרא כ"גמ') האמורות בתורה אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא **ערבי נחל**. עלה שלו משוך, ופיו חלק, וקנה שלו אדום, וזה הוא הנקרא **ערבה**. ורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר **"ערבי נחל"**, ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר:

ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגול, ופיו דומה למסר, וקנה שלו אינו אדום, וזה הוא הנקרא **צפצפה**, והיא פסולה.

ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן, וזה כשר.

וכל הדברים האלו מפי השמועה ממשה רבינו נתפרשו:

חיבור המינים

ארבעה מינים אלו מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה, וכולן נקראין "מצות לולב", ואין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן.

ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו:

מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת בהן, מברך תחילה על נטילת לולב, הואיל וכולן סמוכין לו, ואחר כך נוטל האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן, שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר.

ואם לא אגדן, ונטלן אחד אחד - יצא.

והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, אבל אם לא היה לו אלא מין אחד, או שחסרו מין אחד - לא יטול עד שימצא השאר:

כמה מכל אחד

כמה נוטל מהן? לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי ערבה, ושלושה בדי הדס.

ואם רצה להוסיף בהדס כדי שיהיה אגודה גדולה - מוסיף, ונויי מצוה הוא.
אבל שאר המינין, אין מוסיפין על מנינן ואין גורעין מהן, ואם הוסיף או גרע
- לא פסל:

שיעורי המינים

ח.

כמה שיעור אורך כל מין מהן?

לולב - אין פחות מארבעה טפחים. ואם היה ארוך כל שהוא - כשר.
ומדידתו משדרו בלבד, לא מראש העלין.
והדס וערבה - אין פחות משלשה טפחים. ואם היו ארוכין כל שהן - כשרים.
ואפילו אין בכל בד ובד אלא שלשה עלין לחין - כשר, והוא שיהיו בראש
הבד.

ואם אגד הלולב - צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח
או יתר.

ושיעור אתרוג - אין פחות מכביצה. ואם היה גדול כל שהוא - כשר:

הגבהה ונענוע

ט.

משיגביה ארבעה מינין אלו, בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה, בין בימין
בין בשמאל - יצא.

והוא שיגביהן דרך גדילתן, אבל שלא דרך גדילתן - לא יצא.
ומצוה כהלכתה שיגביה אגודה של שלשה מינין בימין, ואתרוג בשמאל,
ויוליך ויביא ויעלה ויוריד, וינענע הלולב שלשה פעמים בכל רוח ורוח.

כיצד, מוליך ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים, וכן בעלייה וירידה.

והיכן מוליך ומביא? בשעת קריאת ההלל, ב"הודו לי"י" תחילה (תהלים ק"ח:א') וסוף (תהלים ק"ח:ט), וב"אנא י"י הושיעה נא" (תהלים ק"ח:ב').

וכל היום כשר לנטילת לולב, ואינו ניטל בלילה:

יא.

עשה לאגודה זו גימון של כסף ושל זהב, או שכרך עליה סדין ונטלה - יצא, לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה.

והוא שיהיה דרך כבוד ודרך הידור, שכל שהוא לנאותו אינו חוצץ, אבל אם נתן את המינין האלו בעציץ או בקדירה ונטלה - לא יצא ידי חובתו:

יב.

אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ.

הבדיל ביניהן בעלי הדס, אינו חוצץ - שמין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגוד את הלולב בחוט או במשיחה וכל מין שירצה, הואיל ואין אגודתו מעכבת:

ימי נטילת לולב

יג.

מצות לולב להינטל ביום הראשון של חג בלבד, בכל מקום ובכל זמן, ואפילו בשבת, שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון" (ויקרא כ"ג:י').

ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר "ושמחתם לפני י"י אלהיכם שבעת ימים" (ויקרא כ"ג:י').

חל יום השבת להיות בתוך ימי החג - אינו ניטל בשבת, גזירה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרנו בשופר:

י.ד.

ולמה לא גזרו גזירה זו ביום הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין, נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שוה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקדש:

טו.

משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, זכר למקדש.

וכל יום ויום מברך עליו ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציונו על נטילת לולב, מפני שהיא מצוה מדברי סופרים.

ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב המקדש, כשייבנה המקדש יחזרו הדברים ליושנן:

טז.

בזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר המקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חודש, לא היו נוטלין הלולב מספק:

יז.

ומשחרב המקדש - אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפילו בני ארץ ישראל שקידשו את החודש, מפני בני הגבולין הרחוקין שאינן יודעין בקביעת החודש, כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו

נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחיוב יום הראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש להיתלות בו:

יח.

ובזמן הזה שהכל עושים על החשבון, נשאר הדבר כמות שהיה, שלא יינטל בשבת כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפילו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החודש.

וכבר ביארנו שעיקר האיסור בנטילת הלולב בשבת גזירה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים:

החייבים בלולב

יט.

כל שחייב בשופר ובסוכה - חייב בנטילת לולב,

וכל הפטור משופר וסוכה - פטור מלולב.

קטן היודע לנענע, חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות:

מצוות ערבה

כ.

הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה של לולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב.

ושיעורה אפילו עלה אחד בבד אחד:

כא.

כיצד היתה מצותה?

בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מורביות של ערבה וזוקפין אותן על צדדי המזבח, וראשיהם כפופין על גבי המזבח.

ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין.

חל יום שבת להיות בתוך החג - אין זוקפין ערבה, אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה:

כב.

כיצד היו עושין, מביאין אותה מערב שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו העלין, ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה, כדרך שעושין בכל יום.

וערבה זו, הואיל ואינה בפירוש בתורה, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה:

כב.

כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה חוץ מערבה שבלולב, וחובט בה על הקרקע או על הכלי פעמיים או שלש בלא ברכה, שדבר זה מנהג נביאים הוא:

הקפות

כג.

בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת, ואומרין "אנא י"י הושיעה נא" (תהלים קי"ח:כ"ה), "אנא י"י הושיעה נא", וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים.

וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת, ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח, זכר למקדש:

כך היה המנהג בירושלים, יוצא אדם מביתו שחרית ולולבו בידו, ונכנס לבית הכנסת ומתפלל והוא בידו, ויוצא לביקור חולים ולנחם אבלים והוא בידו. וכשייכנס למדרש - משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו:

מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו למים בשבת בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת.

וביום טוב - מוסיפין על המים,

ובמועד - מחליפין המים:

הנאה מד' מינים

הדס שבלולב אסור להריח בו, מפני שאינו ראוי אלא לריח, והואיל והוקצה למצוה יהיה אסור להריח בו.

אבל אתרוג מותר להריח בו, שהרי הוקצה למצוה מאכילה:

ואסור לאכול אתרוג כל יום השביעי, מפני שהוקצה למקצת היום הוקצה לכולו, ובשמיני מותר לאכלה.

ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, אתרוג אסור בשמיני, כדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי.

הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים - כל אחת ואחת יוצא בה ליומה ואוכלה למחר: